

DESPRE ADEVĂR ÎN OPERA DE ARTĂ

Raluca Blaga

În lucrarea *Originea operei de artă*, Martin Heidegger își propune să ajungă prin mijloace specifice căii filozofice la rezolvarea următoarei probleme: care este originea operei de artă? Demersul său analitic este construit urmărind trei trepte: relația operei de artă cu lucrul, legătura existentă între opera de artă și adevăr și, nu în cele din urmă, conexiunea dintre artă și adevăr.

Urmărind relația care există între opera de artă și lucru, Heidegger își începe demersul cu dorința de a clarifica reitatea lucrului. Pornind de la ipoteza conform căreia lucrul este „ceea ce este neînsuflețit în natură“ (p. 23) și încercând să evite calea analitică conform căreia „deosebirea dintre materie și formă este (...) schema conceptuală centrală pentru orice estetică și teorie a artei“ (p. 30), filozoful german aduce în discuție un nou termen: ustensilul. Astfel, Heidegger ne pune în față trei termeni ai ecuației pe care încearcă să o rezolve: deosebirea dintre lucru, ustensil și opera de artă. Aducând la masa jocului critic și un tablou semnat de Van Gogh, filozoful german definește ustensilul drept acel produs care are „capacitatea de a inspira încredere“ (p. 39), subliniind totodată faptul că ustensilul este definit și prin aceea că „este supus uzurii și consumării“ (p. 40). Observând ce aduce în plus tabloul lui van Gogh spre deosebire de o simplă pereche de încălțări purtată de cineva (ustensilul), Heidegger subliniază faptul că, atunci când ajungem în spațiul de manifestare al operei de artă, pare că ne-am „strămutat în alt spațiu decât în cel în care ne mișcăm de obicei“ (p. 41). Privind încă o dată tabloul lui van Gogh se poate observa, urmărind perechea de încălțări de acolo,

faptul că această pictură reprezintă „deschiderea a ceea ce este într-adevăr ustensilul (...). Această ființare pătrunde în starea de neascundere a ființei sale. (...) Noi spunem «adevăr»“ (p. 41). Ținând să menționeze de mai multe ori faptul că nu urmează calea esteticii, care consideră opera de artă este un ustensil investit cu valori estetice, Heidegger propune prima definiție a operei de artă: „Opera de artă deschide într-un fel specific ființa ființării. Pentru că de fapt în operă survine această deschidere, adică ieșirea din ascundere, adică adevărul ființării. În opera de artă, adevărul ființării s-a pus pe sine în operă. Arta este punerea-de-sine-în-operă a adevărului“ (p. 46).

A doua secțiune a eseului recenzat aici își ia drept companion de drum un nou exemplu din sfera artei, și anume un templu, tocmai pentru a putea determina în ce manieră se poate vorbi despre relația dintre opera de artă și adevăr. Pornind de la premisa conform căreia „operele nu mai sunt cele care au fost“ (p. 48) în momentul creației lor și că „noi tot nu putem reface lumea în care ele s-au născut“ (p. 48), Heidegger ne propune să ne imaginăm un templu, precum și pe acel ceva pe care edificiul, prin propria-i prezență, înălțare și fixare, îl face vizibil: „ridicarea semeață a templului face vizibil invizibilul văzduhului“ (p. 49). Important aici de subliniat îmi pare a fi faptul că templul pe care filozoful german îl aduce în discuție contribuie, prin comparația cu propria prezență, și la a observa adevărata față a lucrurilor și a oamenilor. Astfel, susține Heidegger, „a fi în operă înseamnă a ex-pune o lume“ (p. 52); în plus, prin această deschidere care îi este proprie operei de artă, „toate lucrurile capătă răgazul și graba lor, depărtarea și apropierea, amploarea și puținătatea lor“ (p. 53). Comparând doi dintre termenii ecuației, un topor (ustensilul) și templul (opera de artă), Heidegger observă faptul că materialul din care sunt lucrate cele două elemente se comportă diferit: în cazul ustensilului, materialul este absorbit, „dispare“ (p. 54) în capacitatea acestuia de a sluji, pe când, în cazul operei de artă, piatra din care este alcătuit templul nu face altceva decât să iasă cu și mai mult la iveală. Așadar, concludă Heidegger, „În măsura în care opera ex-pune (*aufstellen*) o

lume, ea pro-pune (*herstellen*) pământul. [...]. Opera aduce și păstrează pământul însuși în deschisul unei lumi. Opera lasă pământul să fie ceea ce este“ (p. 55). În acest sens, opera de artă devine cea care provoacă această dispută, cea care o întreține în a-și păstra caracterul de dispută, dar și cea care o tăgăduiește. Întrucât susținuse că în operă operează adevărul, Heidegger stabilește și care ar fi, în accepția sa, esența adevărului: „disputa originară în care se obține prin luptă acel centru deschis unde ființarea pătrunde pentru a se retrage apoi în ea însăși“ (p. 66).

Cea de a treia secvență a analizei critice privește relația existentă între adevăr și artă. În acest punct, Heidegger pornește de la observația conform căreia grecii foloseau același cuvânt pentru a desemna atât arta, cât și meșteșugul (*tékhnē*), subliniind faptul că termenul acesta făcea referire la „o modalitate de cunoaștere. A cunoaște înseamnă: să fi ajuns să vezi, în sensul larg al lui a vedea, adică: să percepi ceea ce e prezent ca atare“ (p. 71). Așadar, arta nu face altceva decât să fie cea care instalează adevărul, adică îl face să fie observabil, prezent, perceput și face asta reușind să anuleze obișnuitul. Un nou element este adus în discuție, și anume, „păstrătorii-adeveritori“ (p. 81), prezență absolut esențială în ceea ce privește ivirea operei de artă ca operă și considerarea ei ca atare: „Păstrarea și adevărarea operei înseamnă: situarea în interiorul deschiderii – care survine în operă – a ființării“ (p. 81). Luând drept afirmație-ipoteză propoziția: „limba este cea care aduce ființarea ca ființare în deschis“ (p. 89), Heidegger susține faptul că orice expunere a adevărului în cadrul unei opere de artă se întâmplă prin intermediul unui „demers poetic“ (p. 87), concluzionând că „esența artei este Poezia. Însă esența Poeziei este ctitorirea adevărului“ (p. 91).

Prin studiul *Originea operei de artă*, Heidegger ne propune un nou drum pe care să ajungem la o definiție a artei, un drum diferit de cel pe care de regulă îl străbate estetica. În acest fel, abordând problematica din punct de vedere filosofic, Heidegger ne oferă un mijloc de a ajunge la o ontologie a artei, analizând relația crucială existentă între adevăr și opera de artă: „Punerea-în-operă-a-adevărului deschide ac-

cesul la neobișnuit și în același timp anulează obișnuitul și ceea ce este considerat ca atare. Adevărul care deschide în operă nu poate fi niciodată confirmat și dedus din ceea ce ne-am deprins să considerăm ca real“ (p. 91).

Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, ediția a III-a, traducere și note Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Humanitas, București, 2011, 403 p.